

N:o 80.

Ank. till Riksd. kansli den 16 april 1907, kl. 2,30 e. m.

*Utlåtande i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående
inköp af vissa fastigheter för Trollhätte kanal- och
vattenverk m. m.*
(R. A.)

I en den 4 innevarande april till Riksdagen aflåten proposition, n:o 134, har Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagdt utdrag af statsrådsprotollet öfver civilärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen

1) medgifva, att det köp, hvarigenom ledamöterna i styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk, majoren F. W. Hansen och direktören E. Frisell enligt statsrådsprotokollet bifogadt köpekontrakt förvärfvat egendomen $\frac{3}{8}$ mantal Sjöboda n:r 1 i västra Tunhems socken och Väne härad af Älfsborgs län, må för Kungl. Maj:ts och kronans räkning öfvertagas och de verifierade omkostnaderna för samma köp af statsmedel gäldas;

2) godkänna och antaga det statsrådsprotokollet jämväl bifogade, af grosshandlaren Gustaf G. E. Sandberg den 30 oktober 1906 undertecknade köpeaftal angående landerierna Källshagen med den s. k. Hafvenströmska lyckan och Fredrikslund med åkerlyckan Vårtäppan, belägna å Vänersborgs stads donationsjord, med rätt för Kungl. Maj:t att i aftalet vidtaga de formella ändringar, som kunna finnas påkallade;

3) medgifva, att det köp, hvarigenom majoren Hansen enligt statsrådsprotokollet bilagdt köpekontrakt förvärfvat den från frälsehemmanet $\frac{1}{2}$ mantal Hörlycke i Gärdhems socken och Väne härad af Älfsborgs län afsöndrade lägenheten Holmen, må för Kungl. Maj:ts

och kronans räkning öfvertagas och de verifierade kostnaderna för samma köp af statsmedel gäldas;

4) medgifva, att inköp af andra fastigheter, som kunna erfordras för statens nuvarande eller blifvande anläggningar vid Trollhättan, må af Kungl. Maj:t beslutas till ett sammanlagdt belopp af intill trehundra-tusen kronor;

5) bemyndiga riksgäldskontoret att på rekvisition, i mån af behof, tillhandahålla Kungl. Maj:t ej mindre de medel, som erfordras för fullgörande af likviden till majoren Hansen, direktören Frisell och grosshandlaren Sandberg, än äfven det under mom. 4 omförmälda belopp af intill trehundra-tusen kronor; och

6) medgifva, att de fastigheter med vatten- och fiskerätt, hvilka, vid bifall till hvad under mom. 1, 2, 3 och 4 föreslagits, af Kungl. Maj:t och kronan förvärfvas, må ställas under förvaltning af styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk, dock med rätt för Kungl. Maj:t att till arméförvaltningens vård öfverlämna lämpliga delar af de under mom. 2 omförmälda landerier.

Till åberopade statsrådsprotokollet har statsrådet och chefen för civildepartementet anført följande:

»Styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk har uti underdånig skrifvelse den 30 november 1906 framlagt förslag om inköp för Kungl. Maj:t och kronans räkning af de vid Göta älfs utlopp från Vätern belägna egendomarna $\frac{3}{8}$ mantal kronoskatte Sjöboda nr 1 samt landerierna Fredrikslund och Källshagen med tillhörande fisken m. m.; och har styrelsen i sådant afseende anført följande:

Sjöboda är beläget på östra sidan af Göta älfs utlopp ur Vätern, och egendomens strandlinje sträcker sig från sjöns relativa lugnvatten så långt ned i älven, att dess öfversta, omkring 60 cm. höga fall på denna sida behärskas af Sjöboda. Dessutom höra till egendomen flera i älffåran på motsvarande sträcka belägna mindre holmar eller skär. Nedanför nyssnämnda fall råder i älven på en sträcka relativt lugnvatten, hvarefter de af Vargöns aktiebolag disponerade fallen vidtaga. Nedanför dessa seuare flyter älven i svag lutning fram till Trollhättan. Under förutsättning, att tillstånd till kungsådrans öfverbyggande skulle erhållas, disponerar ägaren till Sjöboda en vattenkraft vid lågvatten af omkring 960 turbinhästkrafter.

På motsatta älffstranden ligga de till Vänersborgs stads donationsjord hörande landerierna Fredrikslund och Källshagen, hvilkas strandrätt likaledes sträcker sig från Väterns relativa lugnvatten, men dock ej längre ned i älven, än att fallet på motsvarande sträcka endast ut-

Styrelsens för
Trollhätte
kanal- och
vattenverk
framställning
om inköp af
egendomen
Sjöboda samt
landerierna
Fredrikslund
och Källs-
hagen.

gör omkring 40 cm. Återstoden af älvens öfversta fall, 20 cm., behärskas på denna sida af Vargöns aktiebolag såsom ägare till Hufvudnäsön. Den nyssnämnda landerier tillkommande vattenkraften kan, under samma förutsättning som nyss, beräknas till omkring 640 turbinhästkrakter.

Till följd af älvens betydliga vattenmängd är den egendomarna tillkommande vattenkraften trots de ringa fallhöjderna ganska afsevärd; däremot är det till följd af fallens beskaffenhet jämförelsevis oekonomiskt att ensamt för sig bebygga dem. Men deras betydelse är dock för staten mycket stor.

Förslag till en reglering af Vänerns vattenstånd hafva vid upprepade tillfällen sett dagen, och senast år 1900 har Kungl. Maj:t anbefallt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen att verkställa undersökning för samt upprätta dylikt förslag. Sedan väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 4 juni nyssnämnda år förordnat numera aflidne öfverstlöjtnanten P. Laurell att utföra detta arbete, aflämnade han den 10 april 1902 plan och kostnadsförslag till reglering af vattenafloppet från Väner, hvilka för närvarande undergå pröfning hos nyssnämnda styrelse. Enligt ifrågavarande förslag borde vid Hufvudnäsön anläggas regleringsdammar, medelst hvilka sådan uppdämning i älven skulle ske, att fallen vid Sjöboda och Källshagen försvunne och Vänerns vattenyta framdroges till nyssnämnda regleringsdammar. Ett genomförande af detta förslag förutsätter med nödvändighet, i brist på expropriationsrätt för sådant ändamål, en godvillig inlösen af fallen i fråga. Älven om det Laurellska förslaget icke i alla detaljer följes, kommer dock hvarje rationell reglering af Väner att förorsaka samma falls försvinnande. Här af framgår, att staten för att på bästa sätt kunna reglera Väner bör disponera åtminstone de öfversta fallen i älven. De för regleringens genomförande nödiga öfverenskommelserna med de vid och nedanför Hufvudnäsön belägna fallens ägare torde utan dessa falls inköp lättare kunna åstadkommas, enär motsvarande ägare, Vargöns aktiebolag och Önafors innehafvare, hvilken senare besitter ett mindre vattenverk i en jämförelsevis föga vattenförande gren af älven, den så kallade Lillån, i stort sedt endast kunna hafva fördel af regleringens genomförande. En dylik öfverenskommelse kunde dessutom mycket framgångsrikare genomföras, om staten vore i stånd att mot ett eller annat vederlag erbjuda dem den ökade fallhöjd, som staten disponerar i de öfversta fallen; hvarom mera nedan.

Nu kan visserligen invändas, att Vänerns reglering ej är omedelbart förestående och att de föreslagna åtgärderna för dess genom-

förande så mycket mindre nu behöfva vidtagas, som man kan hoppas på en ändring af lagstiftningen därhän, att ifrågavarande fall expropriationsvis skola kunna förvärfvas. Häremot måste dock invändas, att värdet af fallen säkerligen kommer att betydligt uppdrifvas, om inköp ej sker nu. Erfarenheten från andra håll, där staten måst förvärfva egendom, visar nogsam, att expropriationsrätten icke tryggar mot ohemula anspråk, och att sådana alltid öfva ett visst inflytande vid det slutliga bestämmandet af lösesumman. Härtill kommer, att tidpunkten för Vänerns reglering måhända ej är så långt aflägsen. Afsättningen från statens beslutade kraftstation vid Trollhättan synes redan från början komma att blifva betydlig och torde sannolikt inom en icke aflägsen framtid nå det energibelopp, som älven under nuvarande förhållanden lämpligen kan lämna. Vänerns reglering, hvarigenom älvens lågvattenmängd och därmed den tillgängliga energimängden kan ökas, blir då ur kraftsynpunkt ett trängande behof. Men regleringen kan redan dessförinnan befinnas önskelig med hänsyn till sjöfarten på Väner och i kanalleden, om den senare ombygges till djupare mått. Strandägarintressena omkring sjön kunna måhända äfven framkalla en snar reglering.

Äganderätten till de ifrågavarande fallen har emellertid äfven ur en annan synpunkt stor betydelse för staten.

Trollhätte kanal måste snart ombyggas för att kunna tillgodose trafikens ökade fordringar. I det af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen den 15 februari 1902 inlämnade underdåniga förslaget till förbättrad farled mellan Väner och Kattegatt, hvilket är uppgjort för farleder af alternativt 4, 5 och 6 meters djup, förutsättes, att till minskande af muddrings- och bergsprängningskostnaderna lågvattenytan ofvanför Trollhättan höjes med 0,41 meter. Denna åtgärd, som skulle företagas, äfven om det minsta af nyssnämnda djup väljes, är äfven att på det högsta anbefalla, om den kan genomföras för rimliga kostnader. Härvidlag torde en af de viktigaste faktorerna vara den, att hvarje dämning af älven ofvanför Trollhättan minskar fallhöjden för Vargöns och Önafors vattenverk. Sistnämnda verk är af ringa betydelse, men för Vargön betyder hvarje centimeters förlust i fallhöjd en förlust af ej mindre än omkring 30 turbinhästkrafter vid lågvatten, och det är just vid lågvattenstånd, som fallhöjden där är minst. En förvandling till penningar af denna förlust skulle säkerligen gifva till resultat, att staten måste betala Vargön en betydlig ersättning. Detta kan undvikas, om Vargön finge ersättning i fallhöjd ofvanför sina nuvarande fall för hvad bolaget mister genom lågvattenytans höjning nedanför verken, och en sådan

ersättning kan staten erbjuda, om den sätter sig i besittning af fallen vid Sjöboda och Källshagen. I sådan händelse kan höjningen af lågvattenytan i älven mellan Trollhättan och Vargön till och med företagas till samma mått, som motsvarar de sistnämnda fallens höjd eller omkring 60 cm., om beräkningen af jordersättningarna åt strandägarna m. m. visar sådant vara ändamålsenligt.

Det kapital, som utlägges för inköp af ifrågavarande fall, är emellertid alls icke förloradt, äfven om fallen helt eller delvis lämnas i ersättning för den ifrågasatta höjningen af lågvattenytan i älven, ty sistnämnda åtgärd innebär ju helt enkelt en nedflyttning af vattenkraft från älvens utlopp ur Vänerne ned till Trollhättan, där den kommer staten till godo i form af ökad fallhöjd vid dess kraftstation. En ökning af denna fallhöjd med 60 cm. motsvarar vid uttagning af 250 sek.-m³ ej mindre än 1,500 turbinhästkrafter eller 1,350 elektriska hästkrafter, hvilkas kapitalvärde för staten efter en medelförtjänst af 20 kronor per elektrisk hästkraft och en räntefot af 3,6 procent utgör 750,000 kronor. Motsvarande kapitalvärde för 41 cm. höjning blir omkring 500,000 kronor. Då nu den ifrågasatta sammanlagda köpeskillingen för fallen jämte fisken och jord uppgår till 161,000 kronor, torde, äfven om jordersättningen tages med i beräkningen, kunna påstås, att den utväg till sakens ordnande, som antydts, måste för staten anses innebära en god affär.

Hvad beträffar Vargöns aktiebolags ställning till en öfverenskomelse af nyss antydd art, har styrelsen vid förda underhandlingar erfarit, att densamma är tillmötesgående.

Emot det värde, fallen, enligt hvad ofvan påvisats, äga för staten, är värdet af jord och fisken naturligtvis underordnad.

Egendomen $\frac{3}{8}$ mantal Sjöboda innehåller sammanlagdt 63 hektar, hvaraf åker 21,4 och skog 41,1 hektar, samt besitter en nyuppförd och synnerligen vackert belägen hufvudbyggnad om 9 rum och kök, omgifven af mindre trädgård. Till egendomen hör laxfiske. Brandförsäkringsvärdet på åbyggnaderna är 27,900 kronor. Egendomen, som erbjöds af person, hvilken »hade den på hand» till den 1 sistlidna oktober, inköptes den 3 oktober, med förbigående af mellanhanden och för ernående af rimligt pris, på uppdrag af styrelseledamöterna Frisell och Hansen, af deras ombud, vice häradshöfdingen W. Silfversparre i Vänersborg i dennes namn för en köpeskillning af 46,000 kronor, af hvilka 10,000 kronor betalades kontant vid köpekontraktets underskrifvande och 36,000 kronor skola gäldas vid tillträdet den 14 mars 1907. På de 10,000 kronorna erlägger dock säljaren fem procent ränta till tillträdesdagen. Köpekontraktet transporterades utan förändring den 10 oktober på Frisell och Hansen, hvilka

erbjuda Kungl. Maj:t och kronan att till samma pris och mot gäldande af lagfartskostnader och af ombudets arfvode och kostnader, de senare sammanlagdt uppgående till omkring 500 kronor, öfvertaga köpet. Att denna väg för köpets verkställande valdes, berodde på de förhållanden, som ofvan antydts, och därpå, att man icke ville låta säljaren eller mellanhanden veta, att staten möjligen vore spekulant på egendomen.

Landerierna Fredrikslund och Källshagen med därtill hörande områden och fisken utgöra delar af Vänersborgs stads donationsjord och innehålla:

	Åker och äng.	Impediment.	Summa.
a) Fredrikslund	15,04	2,06	17,10
Vårtäppan	0,76	—	0,76
b) Källshagen	12,41	1,17	13,58
Hafvenströmska lyckan	7,79	1,37	9,16
Summa	36,00	4,60	40,60 hektar.

Källshagen har en i godt stånd varande hufvudbyggnad om 9 rum och kök, liggande i en park af 5 hektars yttinnehåll. Å Fredrikslund innehåller hufvudbyggnaden 5 rum och kök. Båda egendomarna äro synnerligen naturskönt belägna. Brandförsäkringsvärdet för alla åbyggnaderna är 63,800 kronor.

Dessa egendomar inköptes den 26 april 1906 af grosshandlaren Gustaf G. E. Sandberg i Göteborg för ett pris af 90,000 kronor och hembjödos af honom under augusti 1906 åt styrelsen samtidigt med egendomen Sjöboda, hvilken han »hade på hand» af dess ägare till den 1 sistlidna oktober. Sedan sistnämnda egendom på annan väg inköpts, lät styrelsen pålitligt ombud underhandla med Sandberg angående de öfrigas försäljning, och ledde detta till upprättande af ett för Sandberg till den 1 maj 1907 bindande köpeaftal, slutande på ett belopp af 115,000 kronor.

Vid bedömande af denna köpeskillings storlek bör hänsyn tagas först och främst till vattenrättens värde, men därjämte ock till motsvarande egendomars närbelägenhet till Västgöta regementes förläggningsplats. Regementets område gränsar nämligen intill Fredrikslund och Källshagen, och dessa egendomars mark bildar, därest den lägges till regementets område, en synnerligen lämplig afrundning af detta. Då Vänersborgs stad vid inköp af mark för regementets räkning fått betala pris från 2,000 till 5,600 kronor per hektar, torde de ifrågasvarande egendomarna, som, enligt hvad ofvan angifvits, innehålla en

sammanlagd areal af 40,6 hektar, kunna efter 2,000 kronor per hektar uppskattas till ett jordvärde af 81,200 kronor. Återstoden af köpeskillingen eller 33,800 kronor motsvaras mer än väl af vattenrättens värde för staten.

På grund af det anförda hemställer styrelsen i underdånighet, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen besluta att

dels öfvertaga det köp, hvarigenom Frisell och Hansen enligt vidfogade afskrift af köpekontrakt (bil. 1*) blifvit ägare af $\frac{3}{8}$ mantal kronoskatte Sjöboda i västra Tunhems socken, Älfsborgs län, samt att gälda de verifierade omkostnaderna för samma köp;

dels godkänna det af grosshandlaren Gustaf G. E. Sandberg den 30 oktober 1906 undertecknade köpeaftal (bil. 2**) angående landerierna Fredrikslund och Källshagen med tillhörande områden, belägna å Vänersborgs stads donationsjord.

Slutligen hemställer styrelsen, att vid bifall härtill vattenrätt och fisken jämte de områden, hvilka tilläfventyrs ej öfverlämnas till arméförvaltningen, måtte ställas under förvaltning af styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk.

Öfver denna framställning hafva, till följd af nådiga remisser, utlåtanden afgifvits af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, arméförvaltningen, justitiekanslärssämbetet samt Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Älfsborgs län.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsens utlåtande.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har i sitt underdåniga utlåtande anført bland annat följande:

Staten såsom ägare till Trollhätte kanal- och vattenverk har starkt intresse af att Vänerens reglering kommer till stånd såväl med hänsyn till den förestående ombyggnaden af Trollhätte kanal som med hänsyn till ökad kraftuttagning vid Trollhättan. Det är därför uppenbart, att hvarje åtgärd från statens sida, som kan underlätta statens initiativ i fråga om Vänerens reglering, bör vidtagas, därest detta kan ske, utan att staten tvingas att därför utgifva oskäligt hög ersättning åt enskilda.

Enligt hvad styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk i sin underdåniga framställning framhållit, skulle statens inköp af de ifrågasvarande egendomarna med tillhörande vattenrätt och fisken med mera såväl underlätta den nödvändiga uppgörelsen med Vargöns bolag i de för staten utomordentligt viktiga och sannolikt snart nog förestående frågorna

*) Se statsrådsprotokollet, sid. 17.

**) Se statsrådsprotokollet, sid. 19.

om Vänerns reglering och Trollhätte kanals ombyggnad för större farledsdjup som ock samtidigt möjliggöra en ökning af det redan före Vänerns reglering nu uttagna kraftbeloppet vid Trollhätte kraftstation med 1,500 turbinhästkrafter eller 1,350 elektriska hästkrafter. Äfven om man icke toge med i beräkningen vare sig underlättandet af framtida öfverenskommelser med Vargöns bolag, eller att de till egendomarna hörande jordområden, byggnader och fisken, med hänsyn till de af kanal- och vattenverksstyrelsen omförmälda gynnsamma belägenhetsomständigheterna, böra kunna genom bortarrendering eller försäljning återgifva staten en icke obetydlig del af den till 161,000 kronor uppgående sammanlagda köpeskillingen och man således lade hela köpeskillingen på endast den förenämnda ökningen af vattenkraften vid statens kraftstation vid Trollhättan med 1,500 turbinhästkrafter, så uppginge likvisst kostnaden för förvärfvandet af den ökade fallhöjd, som skulle lämna dessa hästkrafter, till endast omkring 107 kronor per turbinhästkraft.

Då detta belopp ej är mera än hvad den enskilda industrien vid förvärf af omonterad vattenkraft för närvarande merendels får betala, och då det tillvägagångssätt, som i detta fall blifvit användt för förvärfvandet åt staten af behöflig vattenkraft, varit synnerligen välbetänt för att förekomma att enskilda vid försäljning af vattenfall till staten bereda sig oskäligen vinst på statens bekostnad, förordar väg- och vattenbyggnadsstyrelsen bifall till styrelsens för Trollhätte kanal- och vattenverk förevarande framställning.

Arméförvaltningen har yttrat, att utaf ifrågavarande tre egendomar det endast är Fredrikslund och Källshagen, hvilkas inköp skulle för landtförsvaret vara af vikt, enär desamma gränsa intill den mark, som af staden Vänersborg upplåtits till öfningsfält för Västgöta regemente. Då genom inköp af dessa egendomar och öfverflyttande af en del af desamma till landtförsvaret en välbehöflig utvidgning af öfningsfältet skulle vinnas och då det pris, som begäres för egendomarna med tillhörande vattenrätt, tillhopa 115,000 kronor, synes skäligt, tillstyrker arméförvaltningen inköpet af nämnda egendomar, under anhållan tillika, att fortifikationsdepartementet, i händelse köpet kommer till stånd, framtiden måtte till Kungl. Maj:t få inkomma med underdånig framställning om öfverflyttande till landtförsvaret af den del af meranämnda två egendomar, som kan finnas erforderlig för afrundning af det för Västgöta regemente afsedda öfningsfältet.

Arméförvaltningens utlåtande.

Justitiekans-
lersämbetets
utlåtande.

Justitiekanslersämbetet har icke funnit något att anmärka mot köpekontraktet den 3 oktober 1906 angående egendomen Sjöboda. Be-
träffande aftalet den 30 oktober 1906 rörande landerierna Källshagen
och Fredrikslund har justitiekanslersämbetet däremot erinrat, att de
enligt detta aftal försålda fastigheterna utgöra delar af Vänersborgs
stads donationsjord och att af handlingarna icke framgår, huruvida
fastigheterna blifvit staden afhända i sådan ordning, att talan om åter-
vinning ej kan med framgång äga rum. Emellertid påpekar justitie-
kanslersämbetet, att de ifrågavarande fastigheterna ju kunna hafva den
stora betydelse för kronan, att de, äfven om möjlighet till återvinnings-
talan föreligger, böra af kronan förvärfvas.

Kungl. Maj:ts
befallnings-
hafvandes i
Älfsborgs län
utlåtande.

Kungl. Maj:ts befallningshafvande, som för egen del förordat före-
varande framställning, har med sitt underdåniga utlåtande öfverlämnat
yttrande i ärendet af magistraten i Vänersborg, som anfört bland annat
följande:

Magistratens
i Vänersborg
yttrande.

Magistraten finner det föreslagna köpet i hvad detsamma rör de
inom Vänersborgs stads område belägna landerierna Källshagen med
Hafvenströmska lyckan och Fredrikslund med åkerlyckan Vårtäppan
vara för Kungl. Maj:t och kronan synnerligen fördelaktigt genom den
ytterst värdefulla ökning, som därigenom vinnes i det för Västgöta
regemente bestämda, intill fastigheterna gränsande öfningsfältet.

I betraktande af det pris, som vid näst föregående försäljning be-
talats för ifrågavarande fastigheter, och med fästadt afseende å den
allmänna prisstegring å fastigheter, som därefter och i synnerhet sedan
Kungl. Maj:t beslutat att till Vänersborg förlägga Västgöta regemente
därstädes uppstått, anser magistraten den bestämda köpeskillingen icke
vara högre, än att säljaren numera med lätthet för detta pris kunnat
sälja fastigheterna äfven till en enskild person, som ju af köpet icke
kunnat vänta de speciella fördelar, som Kungl. Maj:t och kronan af
detsamma kan beräkna.

Styrelsens
framställning
om inköp af
lägenheten
Holmen m. m.

I underdånig skrifvelse den 21 januari 1907 har styrelsen för
Trollhätte kanal- och vattenverk vidare anfört följande:

I underdånig skrifvelse af den 20 december 1906 har styrelsen
framlagt plan till ny och förbättrad farled förbi Trollhättan, enligt
hvilken den s. k. bergkanalen skulle rätas och utvidgas samt en ny
slusslinje anläggas emellan Åkersjö och Göta älf.

För denna slusslinjes utförande kräfves förvärfvande för statens räkning af vissa i enskild ägo varande fastigheter, nämligen ett mindre, af branta berg bestående område af ³/₈ mantal skatte Ryr, Holmens tegelbruk samt lägenheten Holmen. Ryrs ägor gå icke ned till älven, däremot ligga Holmens tegelbruk och lägenheten Holmen vid älven och hafva strandrätt där.

Då i alla hittills framställda förslag till kanalledens ombyggnad är förutsatt, att älven emellan Lilla Edet och Trollhättan skulle dämmas till större eller mindre höjd för att det låga fallet och därmed slussinrättningen vid Åkerström måtte kunna bortskaffas utan allt för kostsamma rensningar på denna punkt, torde sannolikt lösen af åtminstone en del af de båda sistnämnda fastigheterna blifva nödvändig, äfven om slussleden icke närmast kommer till utförande enligt styrelsens förslag. Med hänsyn härtill och då det alltid bör vara fördelaktigt för staten att hafva frihet förlägga slussleden nu eller i framtiden så som styrelsen tänkt sig och anser fördelaktigt, utan att sådant hindras eller försvåras af enskild äganderätt, torde det vara klokt att redan nu inköpa sådan mark, som enligt det föregående erfordras, för så vidt det kan ske till skäligt pris. Visserligen kan för farledens ombyggnad expropriationsförfarandet användas, sedan sättet för ombyggnaden blifvit fastslaget, men, då egendomsvärdena i trakten till följd af statens byggnadsplaner och däraf väckt enskild spekulation äro i stark stegring, kommer ett dröjsmål och för öfrigt äfven själfva expropriationsförfarandet gifvetvis att medföra betydligt ökade kostnader för de nödiga markförvärfven.

Särskildt gäller detta lägenheten Holmen, som skiljer egendomen Ryrs ägor från älven. Ryr är nämligen helt nyligen inköpt af person, hvilken enligt egen uppgift är i färd med egendomens indelning till tomter för bostäder och industrier. Då nu industriella anläggningar på denna plats, som icke har och endast med afsevärda kostnader kan få förbindelse med järnväg, för sin tillkomst fordra god förbindelse med farleden, måste det vara af största betydelse för Ryrs ägare att söka förvärfva Holmen och på sådant sätt komma ut till älven. Skedde detta, vore det sannolikt, att den lilla lägenheten Holmen till följd af eventuella anläggningar eller af andra skäl endast med betydlig pekuniär uppoffring kunde af staten sedermera förvärfvas.

Dessa omständigheter hafva gifvit major Hansen anledning att utan uppskof söka öfverenskomma om inköp af ifrågavarande lägenhet, och har han på grund häraf enligt köpekontrakt personligen förvärfvat densamma till ett pris af 10,000 kronor samt hembjuder lägenheten till

Kungl. Maj:t och kronan för samma belopp, ökad med lagfarts- och andra verifierade kostnader för köpet.

Lägenheten Holmen innehåller 95 ar 60 m² och är bebyggd med två boningshus jämte uthus, tillsammans brandförsäkrade för 5,000 kronor. Lägenheten är på grund af Kungl. Maj:ts befallningshafvandes resolution den 14 april 1893 afsöndrad från $\frac{1}{2}$ mantal Hörlycke i Gärdhems socken och Väne härad af Älfsborgs län. Senaste lagfart på lägenheten är den 8 december 1892 beviljad för August Olausson Wassén och hans hustru Anna Maria Karlsdotter, hvilka undertecknat nu föreliggande aftal om försäljning.

Med hänsyn till det värde, som besittningsrätten till ifrågavarande lägenhet enligt hvad ofvan påvisats äger för staten, måste det öfverenskomna priset anses synnerligen måttligt.

Slutligen har styrelsen anført, att det synes önskligt, att utan framtida expropriation kunna för statens räkning förvärfva äfven andra områden, som kunna erfordras för genomförande af de statens byggnadsplaner, hvilka äro anförtrödda åt styrelsen. Det vore därför synnerligen önskvärdt, att Riksdagen ville anslå ett belopp af exempelvis 300,000 kronor för att enligt Kungl. Maj:ts bepröfvande användas till fastighetsinköp af antydd art. Till stöd för denna sin mening påpekar styrelsen, att dylika köp naturligtvis kunna afslutas lättare och till lägre pris, om Riksdagens beslut ej behöfver afvaktas i hvarje fall. Vid det häraf förorsakade ofta långa dröjsmålet måste den egentlige köparen i allmänhet gifva sig till känna och aftalet upprättas så, att det blir under en afsevärd tid bindande ensamt för säljaren. I händelse åter Kungl. Maj:t har att afgöra saken, kan köpet ofta ske genom vanligt definitivt köpekontrakt samt underhandlingarna skötas genom privat mellanhand; utan att kronan genast framstår såsom köpare. Sistnämnda förfaringssätt kan gifvetvis medföra ett betydligt lägre pris.

På grund af det anförda hemställer styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk i underdånighet, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen besluta:

dels att öfvertaga det köp (bil. 3*), hvarigenom major Hansen blifvit ägare af den vid Göta älf belägna lägenheten Holmen i Gärdhems socken, Älfsborgs län, samt att gälda de verifierade kostnaderna för samma köp;

dels, vid bifall härtill, att samma lägenhet läggas under förvaltning af styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk;

dels och att bevilja ett anslag af 300,000 kronor att efter Kungl.

*) Se statsrådsprotokollet, sid. 22.

Maj:ts bepröfvande användas till inköp af sådana fastigheter, hvilkas förvärfvande erfordras för eller underlättar utförandet af Trollhätte kanal- och vattenverks anläggningar.

Öfver denna framställning hafva infortrade utlåtanden afgifvits dels af Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Älfsborgs län, som därvid hemställt om bifall till styrelsens i ärendet väckta förslag, dels af justitiekanslers-ämbetet, som allenast yttrat sig i fråga om inköp af lägenheten Holmen och därvid icke funnit skäl till anmärkning mot framställningen, dels ock af väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, som, med fäst afseende å hvad kanal- och vattenverksstyrelsen i den underdåniga skrifvelsen anfört, förordat bifall till den gjorda framställningen, under förutsättning likvisst beträffande det begärda anslaget af 300,000 kronor att kanal- och vattenverksstyrelsen jämväl för uppgörande af de köp, till hvilka anslaget skulle användas, begagnar sig af samma i statens intresse välgrundade förfaringssätt att, för undvikande af i spekulationssyfte uppdrifna försäljningspris vida utöfver verkliga värdena, genom privat mellanhand ombesörja köpen i fråga, såsom styrelsen gjort vid här ofvan till godkännande framlagda inköp af vissa för Trollhätteanläggningarna erforderliga lägenheter och områden.

Utlåtanden af
Kungl. Maj:ts
befallnings-
hafvande, ju-
stitiekanslers-
ämbetet samt
väg- och
vattenbygg-
nadsstyrelsen.

Styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk synes mig hafva uti förevarande framställningar anfört öfvertygande bevis för vikten af att förvärfva nu ifrågavarande fastigheter för statens räkning.

Departements-
chefens
yttrande.

Hvad angår de för egendomen Sjöboda samt landerierna Fredrikslund och Källshagen med tillhörande lägenheter betingade köpeskillingar, kunna ju dessa synas höga i förhållande till de fastigheterna åsatta taxeringsvärden, 14,200 kronor för Sjöboda, 45,200 kronor för Källshagen och 8,000 kronor för Fredrikslund. Härvid är dock att märka, att värdet å fastigheter i denna trakt är stadigt i hastigt stigande, något hvarom de af Vänersborgs stad gjorda markförvärfven för Västgöta regementes förlägningsplats bära tydligt vittnesbörd, samt att fastigheternas kanske väsentligaste värde ligger i den därmed förenade vattenrätten, hvartill hänsyn knappast torde hafva tagits vid deras taxering. För öfrigt öfverstiger brandförsäkringsvärdet af de å ifrågavarande fastigheter befintliga åbyggnader de belopp, hvartill egendomarna blifvit taxerade. Dessutom torde man med visshet kunna säga, att inköpssumman för ifrågavarande egendomar skulle komma att betydligt öfverstiga den nu föreslagna, ifall inköpet skulle äga rum först vid en framdeles blif-

vande reglering af sjön Vänern. Med hänsyn härtill och på grund af den stora betydelse, fastigheterna i statens hand måste anses äga, finner jag mig böra lifligt tillstyrka deras inköp på ifrågavarande villkor.

Egendomen Sjöboda graveras icke af andra inteckningar än de, som beviljats till säkerhet för ofvan omförmälda köpeskillingsreverser å sammanlagdt 36,000 kronor.

Såsom framgår af det rörande landerierna Fredrikslund och Källshagen upprättade köpekontraktet är den senare egendomen försold gravationsfri, under det Fredrikslund besväras af inteckningsansökning för ett kontrakt angående nyttjanderätt till lägenheten Alvik jämte det till Fredrikslund hörande laxfisket. Denna nyttjanderättsupplåtelse torde dock, enligt hvad mig meddelats, sakna egentlig betydelse för bedömande af egendomens värde för staten.

Beträffande farhågan att talan om återvinning af ifrågavarande, å Vänersborgs donationsjord belägna landerier, möjligen skulle kunna med framgång anställas på den grund, att donationsjorden utan vederbörligt tillstånd blifvit staden afhänd, tillåter jag mig erinra att, på sätt jämväl kammarkollegium uti sitt underdåniga betänkande den 30 december 1897 rörande den till städerna och Arvika köping donerade jord påpekadt, staden Vänersborg, som i sin helhet är belägen å donationsjord, erhållit sin donationsjord under fullständig allodialrätt, d. v. s. staden har erhållit uttrycklig befogenhet att afhända sig jorden.

Förmyndareregeringens förklaring den 1 februari 1644 innehåller nämligen, att de, som från gamla staden Brätte flyttat till den nya staden Vänersborg, skulle undfå till evärdelig egendom de tomter, som de där med vederbörligt tillstånd intagit. Alla andra tomter och platser, som till stadens foundation förordnade voro, skänkte Kungl. Maj:t under staden och gaf magistraten makt och tillstånd »att anten helt försälja bem:te öfrige tompter för en billig lösen eller ock dem för åhrlig viss Tomptören oplåta åt andra främmande».

Det torde alltså med fog kunna ifrågasättas, huruvida någon talan om återvinning med framgång kan anställas beträffande donationsjord, som afhändts staden Vänersborg.

Hvad angår Källshagen och den s. k. Hafvenströmska lyckan lärar för öfrigt markens beskaffenhet af donationsjord sakna betydelse. Lagfart beviljades nämligen den 25 augusti 1884 för kaptenen Henning Schmitterlöv å landeriet Källshagen och den 16 mars 1885 för Johan Herman Carlström å den s. k. Hafvenströmska lyckan; och hafva sedermera dessa egendommar efter särskilda, oklandrade och lagfarna öfver-

låtelse kommit i grosshandlaren Sandbergs ägo, hvilken jämväl å desamma erhållit lagfart.

Jämlikt förordningen om tjuguarig häfd den 22 april 1881 torde sålunda häfd redan hafva åkommit dessa fastigheter.

Hvad åter angår landeriet Fredrikslund med åkerlyckan Vårtäppan, hvilka fastigheter vice konsuln Charles Fredholm inköpt från Gyllenheimska stiftelsen, sedan Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 17 juni 1904 medgifvit stiftelsen rätt att försälja desamma, har lagfart för Fredholm icke beviljats, enär berörda stiftelses åtkomst till fastigheterna icke styrkts.

Emellertid har, då Fredholms lagfartsansökning den 22 augusti 1904 af nämnda skäl förklarades hvilande, kungörelse utfärdats jämlikt 10 § lagfartslagen, och torde sålunda lagfart å desamma kunna erhållas efter förloppet af fem år från kungörandet.

För lägenheten Holmen, som är taxeringsvärderad till allenast 600 kronor, ställer sig det betingade priset, 10,000 kronor, väsentligen dyrare än i fråga om de andra fastigheterna. Jag anser dock så goda skäl föreligga för lägenhetens inköp äfven till detta pris, att jag finner mig kunna tillstyrka styrelsens framställning äfven i denna del, och detta särskildt med hänsyn till Holmens läge mellan älven och den i enskild ägo varande egendomen Ryr, för hvilken lägenheten uppenbarligen skulle hafva ett betydligt värde.

Hvad slutligen angår styrelsens hemställan om beviljande af ett anslag å 300,000 kronor för inköp under hand af sådana fastigheter, som erfordras för utförande af tillämnade anläggningar vid Trollhättan, finner jag mig böra understödja jämväl denna styrelsens framställning. Emot beloppets storlek har jag intet att erinra. Hvarje särskild fråga om inköp skall ju underställas Kungl. Maj:t, som därvid icke lär underlåta tillse, huruvida det ifrågasatta förvärfvet kan ske till fördel för staten. För att, på sätt skett i fråga om här förut omhandlade fastigheter, oberoende af spekulationer och däraf föranledd prisstegring, kunna vid blifvande inköp afsluta för staten fördelaktigaste aftal, är det nödvändigt, att anbuden skola kunna inom kortast möjliga tid slutgiltigt pröfvas, utan att inköpsfrågorna för hvarje gång underställas Riksdagens pröfning. Jag erinrar härvid, att Riksdagen förut lämnat medgifvande till enahanda förfaringssätt beträffande inköp af fastigheter för telegrafverkets behof.»

Under åberopande af hvad utaf föredragande departementschefen blifvit i detta ärende till statsrådsprotokollet anfördt får utskottet hemställa,

att Riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förvarande proposition, må

1) medgifva, att det köp, hvarigenom ledamöterna i styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk, majoren F. W. Hansen och direktören E. Frisell enligt statsrådsprotokollet öfver civilärenden den 4 april 1907 bifogadt köpekontrakt förvärfvat egendomen $\frac{3}{8}$ mantal Sjöboda n:o 1 i västra Tunhems socken och Väne härad af Älfsborgs län, må för Kungl. Maj:ts och kronans räkning öfvertagas och de verifierade omkostnaderna för samma köp af statsmedel gäldas;

2) godkänna och antaga det samma statsrådsprotokoll jämväl bifogade, af grosshandlaren Gustaf G. E. Sandberg den 30 oktober 1906 undertecknade köpeafstal angående landerierna Källshagen med den s. k. Hafvenströmska lyckan och Fredrikslund med åkerlyckan Vårtäppan, belägna å Vänersborgs stads donationsjord, med rätt för Kungl. Maj:t att i aftalet vidtaga de formella ändringar, som kunna finnas påkallade;

3) medgifva, att det köp, hvarigenom majoren Hansen enligt statsrådsprotokollet bilagdt köpekontrakt förvärfvat den från frälsehemmanet $\frac{1}{2}$ mantal Hörlycke i Gärdhems socken och Väne härad af Älfsborgs län afsöndrade lägenheten Holmen, må för Kungl. Maj:ts och kronans räkning öfvertagas och de verifierade kostnaderna för samma köp af statsmedel gäldas;

4) medgifva, att inköp af andra fastigheter, som kunna erfordras för statens nuvarande eller blifvande anläggningar vid Trollhättan, må af Kungl. Maj:t beslutas till ett sammanlagdt belopp af intill trehundra-tusen kronor;

5) bemyndiga riksgäldskontoret att på rekvisition, i mån af behof, tillhandahålla Kungl. Maj:t ej mindre de medel, som erfordras för fullgörande af likviden till majoren Hansen, direktören Frisell och grosshandlaren Sandberg, än äfven det under mom. 4 omförmälda belopp af intill trehundra-tusen kronor; och

6) medgifva, att de fastigheter med vatten- och fiskerätt, hvilka, vid bifall till hvad under mom. 1, 2, 3 och 4 föreslagits, af Kungl. Maj:t och kronan förvärfvas, må ställas under förvaltning af styrelsen för Trollhätte kanal- och vattenverk, dock med rätt för Kungl. Maj:t att till arméförvaltningens vård öfverlämna lämpliga delar af de under mom. 2 omförmälda landerier.

Stockholm den 16 april 1907.

På statsutskottets vägnar:

HUGO TAMM.
